

DOI: [10.32702/2307-2156-2021.4.34](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.4.34)

УДК 351

*Т. М. Дерун,*

*к. держ. упр., доцент, доцент кафедри регіонального управління, місцевого самоврядування та управління містом; Національна академія державного управління при Президентіві*

*України, м. Київ*

*ORCID ID: 0000-0001-9089-2206*

*О. П. Кочерга,*

*аспірант кафедри регіонального управління, місцевого самоврядування та управління містом; Національна академія державного управління при Президентіві України, м. Київ*

*ORCID ID: 0000-0003-3482-1854*

## **ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

*T. Derun*

*PhD in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Regional Governance, Local Self-Government and Urban Management, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv*

*O. Kocherga*

*Postgraduate student of the Department of Regional Governance, Local Self-Government and Urban Management,*

*National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv*

### **OBJECTIVES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE SYSTEM OF STRATEGIC PLANNING OF TERRITORIAL COMMUNITIES**

*У статті досліджено особливості стратегічного планування сталого розвитку територіальних громад з урахування Цілей сталого розвитку. Зазначено, що сталий розвиток задовольняє потреби суспільства, не ставлячи під загрозу спроможність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Поряд з тим, в Україні на законодавчому рівні невирішеною залишається проблема унормування трактування сутності сталого розвитку й, відповідно, узгодженість нормативно-правових актів щодо його забезпечення. Обґрунтовано пріоритетні завдання щодо досягнення Цілей сталого розвитку. Досліджено зміст та індикатори Цілі сталого розвитку України «Сталий розвиток міст і громад». Обґрунтовано основні принципи концепції сталого розвитку на місцевому рівні. Визначено, що базовими елементами сталого розвитку територіальних громад є раціональне використання наявних на їх території усіх видів ресурсів, збереження довкілля та реалізація інноваційних проектів. Розглянуто індикатори до Цілі сталого розвитку-11, які розроблені з врахуванням досвіду і положень методології оцінки сталого і збалансованого розвитку громад, розроблених ООН, Організацією економічного співробітництва та розвитку та інших інституцій. Обґрунтовано етапи процесу інтеграції місцевих (локальних) стратегічних та програмних документів до Цілей сталого розвитку України.*

*The article examines the features of strategic planning for sustainable development of territorial communities, taking into account the Sustainable Development Goals. It is noted that sustainable*

*development meets the needs of society without compromising the ability of future generations to meet their needs. At the same time, in Ukraine at the legislative level the problem of standardizing the interpretation of the essence of sustainable development and, accordingly, the consistency of regulations to ensure it remains unresolved. The priority tasks for achieving the Sustainable Development Goals are substantiated. The content and indicators of the Sustainable Development Goals of Ukraine "Sustainable Development of Cities and Communities" are studied and it is determined that it is at the local level that issues of well-being, health, education, environmental, social, household and other conditions of city and community residents development of ecological, economic and social spheres of society. The basic principles of the concept of sustainable development at the local level are substantiated. It is determined that the basic elements of sustainable development of territorial communities are the rational use of all types of resources available on its territory, environmental protection and implementation of innovative projects that would ensure the development of industry, agriculture, tourism, education and culture. would not jeopardize the ability of future generations to meet their needs. Indicators to the Sustainable Development Goal-11 are considered, which are developed taking into account the experience and provisions of the methodologies for assessing sustainable and balanced development of communities developed by the UN, the Organization for Economic Cooperation and Development and other institutions. The accessibility and comfort of living conditions in cities and communities have been studied; readiness for cooperation and joint implementation of significant projects; involvement in glocalization processes (participation of local communities in world economic processes); ecological success and readiness for transition to the principles of circular economy as directions of grouping indicators of sustainable development of Ukrainian communities. The stages of the process of integration of local (local) strategic and program documents into the Sustainable Development Goals of Ukraine are substantiated.*

**Ключові слова:** сталий розвиток; територіальні громада; цілі сталого розвитку; стратегічне планування; індикатори.

**Key words:** sustainability; territorial community; sustainable development goals; strategic planning; indicators.

**Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.** У нашій державі, як і в інших країнах світу, активно розвивається і запроваджується стратегічний підхід до планування сталого розвитку територій різних типів. Сьогодні суттєво видозмінюються функції, що реалізуються під час планувального процесу, зазнає змін роль планування в системі місцевого управління. Воно поступово стає інструментом підвищення конкурентоспроможності територій і регіонів, засобом згуртування різних суб'єктів територіального розвитку навколо нових цінностей і довгострокових пріоритетів. Саме тому головним завданням під час стратегічного планування сталого розвитку територій є дотримання таких основних принципів: орієнтація на потреби й інтереси людей; консенсус щодо довготермінової мети розвитку території; усебічність і цілісність; проведення комплексного аналізу стану розвитку територіальних громад; обов'язковість моніторингу та оцінювання; наявність відповідальності та лідерства на місцевому рівні; удосконалення діючих механізмів і стратегій; зв'язок між національним та місцевим рівнями.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.** Теоретичні та прикладні аспекти сталого розвитку, місцевого самоврядування перебувають у центрі уваги вітчизняної наукової спільноти. Так, питання побудови моделі сталого розвитку, визначення та розуміння його сутності й складових, досліджували: Н. Андрєєва, З. Бурик, Л. Дідківська, З. Герасимчук, Б. Данилишина, С. Ковалівська, А. Лелеченко, П. Надолішній, В. Потапенко, Д. Стеченко, В. Трегобчук та інших. Питання розвитку територіальних громад в Україні були предметом розгляду таких науковців, як: В. Бабаєва, П. Ворони, М. Гірняка, І. Дробота, І. Козюри, В. Мамонової, В. Новика, М. Пухтинського, Н. Камінської та інших. Шляхи переходу до сталого розвитку, зокрема організаційно-правовий та фінанси-економічний механізми збалансованого розвитку територій, обґрунтовують у своїх працях І. Брижань, В. Вовк, М. Лебедев, Ю. Мельник, О. Невелєв, С. Сєрьогін та інші. Проте не дослідженими на сьогодні залишаються багато аспектів щодо інтеграції Цілей сталого розвитку у стратегічні документи на рівні територіальних громад у нормативні документи з питань місцевого самоврядування та сталого розвитку.

**Формулювання цілей статті (постановка завдання).** Метою статті є оцінка сучасного стану та встановлення напрямів удосконалення процесу стратегічного планування сталого розвитку територіальних

громад. Для досягнення поставленої мети необхідно провести аналіз сталого розвитку територіальних громад та визначити особливості і перспективи стратегічного планування сталого розвитку територіальних громад з урахуванням Цілей сталого розвитку.

**Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.** Сталім є розвиток, що задовольняє потреби суспільства, не ставлячи під загрозу спроможність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Тобто в основі лежать права людини на життя та повноцінний розвиток. Це система взаємоузгоджених управлінських, економічних, соціальних, природоохоронних заходів, спрямованих на формування системи суспільних відносин на засадах довіри, партнерства, солідарності, консенсусу, етичних цінностей, безпечного навколишнього середовища, національних джерел духовності. Проте в Україні на законодавчому рівні не вирішеною залишається проблема унормування трактування сутності сталого розвитку й, відповідно, узгодженість нормативно-правових актів щодо його забезпечення між собою [1].

Так, Конституція України не передбачає створення стратегій і програм сталого, або еколого-соціально-економічного, розвитку: стаття 119 передбачає виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, а також програм охорони довкілля. Це створює додаткові труднощі у сфері стратегічного планування сталого розвитку.

25 вересня 2015 року держави-члени Організації Об'єднаних Націй погодили 17 Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР) в рамках Порядку денного у галузі розвитку на період після 2015 року. ЦСР, побудовані на основі Цілей розвитку тисячоліття – глобальної програми, що реалізовувалася з 2000 до 2015 року, будуть орієнтиром до 2030 року у впровадженні засад сталого розвитку на глобальному рівні.

В усіх ЦСР є завдання, що прямо чи опосередковано пов'язані з повсякденною роботою органів місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування – розробники політики, каталізатори змін, це той рівень влади, що має найкращі можливості встановлення зв'язку між глобальними цілями та місцевими громадами [2].

В Україні у процесі визначення Цілей сталого розвитку, відповідних завдань та показників на довгострокову перспективу необхідно враховувати глобальні орієнтири розвитку, принципи сталого розвитку та суспільну думку щодо бачення майбутнього розвитку. Світовий досвід свідчить, що суспільний прогрес значною мірою залежить від підтримання балансу між цілями підтримки економічного зростання, конкурентоспроможності бізнесу, забезпечення екологічної безпеки та зменшення соціальної нерівності. Для досягнення довгострокових цілей необхідно послідовно виконувати визначені коротко та середньострокові завдання. Передумовами досягнення всіх без винятку цілей розвитку є якісне управління, викорінення корупції, суспільна підтримка. Відповідно належне ефективне управління, чесна та прозора влада, участь населення у прийнятті рішень та контролюванні їх виконання, мають враховуватись при формулюванні стратегічних цілей [3].

Відтак, пріоритетними завданнями щодо досягнення ЦСР є:

1. Приведення стратегічних документів соціально-економічного розвитку (галузеві стратегії, стратегії розвитку областей, міст, ОТГ) у відповідність до ЦСР України.
2. Встановлення чітких вимірюваних показників досягнення цілей та завдань в рамках реалізації таких стратегій відповідно до індикаторів, встановлених у ЦСР України.
3. Забезпечення інклюзивності процесу – широке залучення до реалізації ЦСР приватного бізнесу та суспільства, партнерство на міжнародному рівні.
4. Забезпечення ефективного управління розвитком територій; підвищення інституційної спроможності публічної влади та бізнесу, обізнаності суспільства з цих питань.

Сформульована глобальна ціль ЦСР-11 «Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів» для України адаптована як ЦСР-11 «Сталий розвиток міст і громад», що є дуже узагальненим, порівняно із змістовним навантаженням глобальної цілі. Безумовно, всі цілі взаємопов'язані між собою та впливають одна на одну, але на сучасному етапі ЦСР-11 має безпосередній односторонній вплив на ефективність і результати впровадження багатьох інших. Саме на локальному рівні безпосередньо вирішуються питання добробуту, здоров'я, освіти, екологічних, соціальних, побутових та інших умов мешканців міст і громад. Більшість дослідників зазначає, що сталий розвиток повинен бути збалансованим розвитком екологічної, економічної та соціальної сфер життєдіяльності суспільства. В сучасних умовах більшої уваги потребує розмежування повноважень між органами публічного управління, підвищення відповідального становища органів місцевого самоврядування за наслідки управління і прийняття управлінських рішень, активного розвитку державно-приватного партнерства тощо.

Реалізація соціальних, економічних та екологічних аспектів сталого розвитку, і тим самим, покращення якості життя населення можливо за умови концентрації влади на базовому рівні. Тобто, коли органи місцевого самоврядування мають можливість витратити значні бюджетні кошти конкретного села, селища, міста на розвиток інфраструктури та сфери послуг за принципом субсидіарності; а також фінансувати наукові проекти та розробки науковців і фахівців з конкретних напрямів, у т.ч. спільних з міжнародними організаціями й установами, які в майбутньому компенсують ці втрати позитивним ефектом [4].

Основою сучасного місцевого управління повинні стати інноваційні підходи до управління, стосовно яких для досягнення ЦСР необхідно:

- спрямувати увесь комплекс управлінських рішень щодо забезпечення регіонального сталого розвитку на основну стратегічну ціль – підвищення якості життя населення територій;
- застосовувати методи адаптивного регіонального стратегічного планування як соціально-

економічного процесу, який враховує регіональні закономірності розвитку;

- розвивати як традиційні галузі територій, так і інноваційні технології;
- залучати громадськість до процесу стратегічного планування сталого розвитку територіальних громад, активно застосовувати державно-приватне партнерство і взаємодію з науковими установами;
- реалізовувати на місцевому рівні пріоритетні національні проекти з адаптацією державної політики, програм і економічних моделей сталого розвитку до місцевих умов;
- виробляти економічні стратегії за активної взаємодії органів державної влади для досягнення якісного економічного зростання як одного з найважливіших показників сталого розвитку територіальних громад;
- удосконалювати міжбюджетні стосунки під час розроблення пріоритетних напрямів сталого розвитку, що є інноваційним інструментом побудови ефективної регіональної економіки і пов'язано з фінансовим забезпеченням функцій органів місцевої влади;
- сталий розвиток територіальних громад потребує науково обґрунтованої та ефективної стратегії розвитку.

Основні ініціативи щодо забезпечення сталості в розвитку належать органам місцевого самоврядування, як найбільш ефективним органам управління справами місцевого значення [5].

Серед основних принципів, на яких має ґрунтуватися концепція сталого розвитку на місцевому рівні, можна виділити такі [6]:

- керований та стратегічний типи місцевого розвитку – з урахуванням не тільки сучасних, а й потенційних потреб територіальної громади;
- відносність обмежень, які існують у сфері використання природного потенціалу, що пов'язане із сучасним рівнем техніки і соціальної організації, а також зі здатністю біосфери до самовідновлення;
- соціальна справедливість розподілу та вживання благ, зокрема: запобігання надмірному використанню ресурсів, досягнення рівноваги між використанням ресурсів та екологічними можливостями території, забезпечення енергозбереження та енерговідновлення;
- інтеграція інноваційної, стратегічної та проектної діяльності на місцевому рівні для підвищення ефективності та результативності управління у сфері забезпечення сталого розвитку територіальної громади.

З огляду на це, забезпечення сталого розвитку на місцевому рівні зумовлює необхідність збалансованого вирішення соціальних та економічних завдань території за умови збереження здорового стану навколишнього середовища та природно-ресурсного потенціалу [7].

Варто зазначити, що базовими елементами сталого розвитку територіальних громад є раціональне використання наявних на її території усіх видів ресурсів, збереження довкілля та реалізація інноваційних проектів, котрі забезпечили б такий розвиток промисловості, сільського господарства, туризму, освіти і культури, який, задовольняючи сучасні потреби громади, не загрожував би можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

Відповідно до ЦСР-11 визначено наступні індикатори:

1. Коефіцієнт платоспроможності позичальника.
2. Частка відмов позичальникам іпотечних кредитів у загальному обсязі запитів на отримання кредитів з невідповідністю коефіцієнту платоспроможності.
3. Частка регіонів, що затвердили і впроваджують регіональні стратегії розвитку та плани заходів з їх реалізації, розроблені за участю громадськості.
4. Кількість об'єктів культурної та природної спадщини, які включені до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.
5. Кількість пам'яток національного значення, включених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.
6. Площа природно-заповідного фонду загальнодержавного значення.
7. Рівень реконструкції загальнодержавної системи централізованого оповіщення населення.
8. Обсяг викидів у атмосферне повітря забруднюючих речовин.
9. Сумарний обсяг викидів в атмосферне повітря забруднюючих речовин від стаціонарних джерел, умовно приведений до оксиду вуглецю з урахуванням відносної агресивності основних забруднювачів.
10. Сумарний обсяг викидів у атмосферне повітря забруднюючих речовин від пересувних джерел, умовно приведений до оксиду вуглецю з урахуванням відносної агресивності основних забруднювачів.
11. Кількість міст, в яких середньодобові концентрації основних забруднюючих речовин в атмосферному повітрі перевищують середньодобові гранично допустимі концентрації.
12. Кількість робочих місць у сфері туризму (середньооблікова кількість штатних працівників колективних засобів розміщування та суб'єктів туристичної діяльності України) [8].

Даний перелік індикаторів враховує досвід і положення методологій оцінки сталого і збалансованого розвитку громад, розроблених ООН, Організацією економічного співробітництва та розвитку та інших інституцій.

Пропоновані індикатори, що обов'язково базуються на визначниках сталого розвитку міст і громад в умовах децентралізації, доцільно розглядати у розрізі таких напрямів:

- доступність і комфортність умов проживання в містах і громадах;
- готовність до співробітництва та спільного виконання значущих проектів;
- включеність в глокалізаційні процеси (участь локальних громад в світо-сподарських процесах);

– екологічна успішність і готовність до переходу на засади циркулярної економіки.

За напрямом доступність і комфортність умов проживання в містах і громадах запропоновано здійснювати оцінку з позицій можливості його придбання, утримання та з точки зору забезпеченості житла комунальними послугами, його облаштованості.

Одним з ключових індикаторів добробуту і сталого розвитку поселень є показник доступності житла для придбання представниками середнього класу. Так, якщо в розвинених країнах на придбання необхідного житла представники середнього класу достатньо витратити 2,5-3 річний дохід, то в Україні вартість найпростішого житлового об'єкту може сягати від 15 до 57-річних доходів представника середнього клас. Проте для більш точної оцінки доступності житла з позиції сталого розвитку національної економічної системи необхідним є детальний аналіз за репрезентативними індикаторами. В національній доповіді Цілі сталого розвитку [8] в пункті 11 (Ціль № 11) визначено два індикатора. Однак, з точки зору доступності статистичних даних, оцінка доступності житла за такими індикаторами є проблемною, оскільки інформація щодо платоспроможності позичальників, частки відмов у наданні іпотечних кредитів у відкритому доступі відсутня.

Науковцями ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України» запропоновано використовувати в якості індикатора доступності житла співвідношення місячної опосередкованої вартості спорудження житла (вартість 1 кв. м загальної площі квартир будинку, грн) до місячної заробітної плати (у розрахунку на одного штатного працівника, грн) [9]. Але заробітна плата штатного працівника витрачається на утримання домогосподарства і більш об'єктивним індикатором є співвідношення опосередкованої вартості спорудження житла до сукупних середньомісячних доходів на одне домогосподарство. Цільовими значеннями даного індикатора мають бути співвідношення 0,45 – в 2015 році, 0,4 – в 2020 році, 0,35 – в 2025 році, 0,3 – в 2030 році, за аналогією до цільових значень індикатора 11.1.1 [8]. Це означає, що при значенні індикатора 0,3 термін часу, за який всі зароблені доходи домогосподарства покриють витрати на придбання житла, скоротиться до 3,5 років. А якщо домогосподарства витрачатимуть на придбання житла до 70% від своїх доходів, а решту використовуватимуть на поточні потреби, то термін часу, необхідний для заробляння і накопичення доходу, достатнього для придбання житла, становитиме 5 років.

Комфортність житла із врахуванням головних ідей сталого розвитку може бути оцінена з позицій можливості його утримання, забезпеченості житла комунальними послугами та його облаштованості. Для оцінки доступності комунальних послуг в містах і громадах доцільно застосовувати індикатор питомої ваги витрат домогосподарств на житлово-комунальні послуги та купівельної спроможності середньомісячних витрат домогосподарства після оплати комунальних послуг.

Динаміка доступності утримання житла в Україні, судячи зі значень індикатора питомої ваги витрат домогосподарств на житлово-комунальні послуги, знижується, оскільки зростає частка витрат на комунальні послуги в загальній сукупності витрат – 6,4% в 2005 році, 16,0% - 2017 рік, 13,1% - 2018 рік, 14,6% у 2019 році [10]. Втім, такі порівняння здійснені на основі усереднених по всіх домогосподарствах даних і не відображають реальної картини щодо можливостей сплати комунальних послуг соціально незахищеними верствами населення. У той же час в усіх країнах ЄС частка комунальних витрат у загальній структурі витрат домогосподарств є значно вищою, ніж в Україні: від 17% на Кіпрі до 28–29,7% у Данії та Фінляндії. Крім того, величина доходу, отриманого домогосподарствами в країнах ЄС, є значно вищою, ніж в Україні, і суми, що залишилась після оплати комунальних послуг, цілком достатньо для нормального добробуту та життя родин в цих країнах [11].

Досвід багатьох країн засвідчує, що територіальні громади, зазвичай, ніколи не є абсолютно достатніми, незалежно від інфраструктури, площі, чисельності населення чи інших економічних та демографічних показників. Це означає, що співробітництво має бути актуальною та інноваційною формою діяльності для переважної більшості утворених в Україні громад. Співробітництво може сприяти не лише успішному вирішенню наслідків нераціональної реалізації самоврядних функцій та неефективного використання наявних у територіальних громадах ресурсів, але й спонукати до налагодження управлінського та господарського менеджменту із використанням при цьому нових підходів. Сутність нових підходів має полягати передусім у зміні традиційних споживацьких настроїв щодо вирішення існуючих у громаді проблем та поступового переходу керівництвом громади до самостійного пошуку та вибору інструментів їх вирішення, а також взяття на себе за це повної відповідальності. Міжмуніципальне співробітництво надає керівництву кожної територіальної громади унікальну можливість для: визначення переліку питань, що підлягають невідкладному вирішенню на основі міжгромадівської кооперації; формулювання відповідних завдань та визначення інструментарію для їх виконання; отримання бажаного результату на основі економії власних та залучення додаткових ресурсів.

На цьому тлі однією із наявних у співробітництва сутностей вбачається й те, що територіальні громади на договірній основі можуть не лише об'єднувати свої зусилля та ресурси для вирішення питань місцевого значення, але й розвивати інфраструктуру, покращувати благоустрій та підвищувати якість надаваних послуг.

Зважаючи на дефіцит бюджетних коштів, що особливо це буде відчутно щонайменше упродовж 2021 року, територіальні громади вступатимуть у відносини співробітництва здебільшого з економічних міркувань. Адже не усі територіальні громади матимуть достатні матеріальні, фінансові, кадрові ресурси, відповідний досвід чи здатність самостійно надавати певні види послуг, а якщо і матимуть, то собівартість таких послуг буде просто економічно недоцільною. Натомість об'єднання власних ресурсів та спільних зусиль громад-потенційних суб'єктів співробітництва дозволить не лише вирішити ті чи інші питання місцевого значення, але й налагодити тривалі економічно вигідні добросусідські відносини [12].

Вважаємо, що за напрямом готовність до співробітництва та спільного виконання значущих проєктів

сталий розвиток територіальних громад України може бути оцінений за допомогою таких індикаторів, як:

- кількість жителів в територіальних громадах, осіб;
- площа території громади, тис. кв. км;
- кількість договорів міжмуніципального співробітництва, од.;
- кількість громад, що використовують інструмент міжмуніципального співробітництва, од.;
- обсяги державної фінансової підтримки розвитку територіальних громад з ДФРР, млрд грн;
- кількість проектів, відібраних за конкурсом і профінансованих ДФРР, од.;
- середня вартість одного проекту, відібраного за конкурсом і профінансованого ДФРР, тис. грн.

Співпраця та спільне виконання важливих проектів громадами може здійснюватись частково за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку (далі – ДФРР). Законом України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» передбачено видатки Державного фонду регіонального розвитку в обсязі 4,5 млрд гривень. У Держбюджеті 2020 року було закладено 4,9 млрд грн на програми ДФРР та 1,7 млрд грн – на соціально-економічний розвиток територій [13].

Відповідно до вимог Порядку використання коштів ДФРР всі проекти, що фінансуються коштом цієї програми, відбираються регіонами на конкурсних засадах та формуються відповідно до рейтингових списків у межах технічних завдань, відповідно до яких проводили конкурс [14].

Динаміка участі регіонів України в міжнародному обміні інвестиційними ресурсами характеризується негативними тенденціями – кількість і питома вага областей, котрі мали позитивну динаміку прямих іноземних інвестицій нестабільно змінюються щороку. Найбільше падіння обсягів іноземного інвестування відбувалось протягом 2015–2017 років. У 2018 та 2019 році тренд став позитивним (37,5% регіонів мали позитивну динаміку прямих іноземних інвестицій), але у 2020 році, за даними Нацбанку України спостерігався відтік іноземних інвестицій у розмірі 0,87 млрд. Із 2001 року відтік прямих іноземних інвестицій з України спостерігався ще лише в 2015 році (-458 млн дол) [15].

Хаотичність змін динаміки прямих іноземних інвестицій в регіонах України свідчить про відсутність цілеспрямованої і дієвої політики регулювання та стимулювання іноземного інвестування. Для активної та результативної участі громад України в процесах міжнародного обміну інвестиційними ресурсами потрібним є застосування важелів державної регуляторної підтримки, які надаватимуть змогу презентувати громадам України власні інвестиційні можливості на міжнародному рівні [11].

Екологічна успішність і готовність до переходу на засади циркулярної економіки територіальних громад може бути оцінена за показниками роздільного збору і безвідходної переробки сміття, яке утворюється в громадах. Для зручності переробки побутових відходів, що утворюються в населених пунктах, важливою характеристикою екологічної успішності міст і громад є готовність до провадження роздільного збору побутового сміття. Для моніторингу такої готовності доцільно використовувати індикатори у вигляді кількості населених пунктів, у яких впроваджено роздільне збирання твердих побутових відходів (далі – ТПВ), та частки населених пунктів у їхній загальній кількості в регіоні, де запроваджено роздільне збирання ТПВ. Актуальність і доцільність використання таких індикаторів підтверджується Порядком проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 № 856, де використовується показник № 64 – Частка населених пунктів, у яких впроваджено роздільне збирання твердих побутових відходів, у загальній кількості населених пунктів регіону [16].

Забезпечення належного впровадження ЦСР, зокрема у стратегічні документи та нормативно-правову базу держави, потребує якісної та належної інтеграції у національний простір Глобальної Цілі сталого розвитку міст і громад. Цільові стратегічні установки – пріоритети, цілі та першочергові завдання із забезпечення збалансованого розвитку, визначені з урахуванням проблематики світового масштабу на національному, регіональному та місцевому рівні, що задекларовані у законах, постановах, розпорядженнях, стратегічних планах тощо [17].

Окремі аспекти досліджуваної цілі визначаються великою кількістю державних стратегічних документів, але така розгалуженість, відсутність системності, призводить до ускладнення впровадження у життя усіх намірів із сталого розвитку міст і громад. Актуальним є розробка єдиного стратегічного документу сталого розвитку міст і громад, що створить умови органам місцевого самоврядування для забезпечення ефективного втілення його завдань, без якого вони залишаються лише декларативними. Це потребує приведення нормативно-правової бази з питань місцевого самоврядування, інвестиційно-економічних, фінансових, податкових та інших питань у відповідність із Ціллю сталого розвитку міст і громад.

На регіональному та місцевих рівнях прийнято та надалі приймаються відповідні стратегії сталого розвитку областей та окремих міст, але вони не враховують всіх Цілей глобального сталого розвитку та ЦСР для України, зокрема, як не враховує їх і сучасна нормативно-правова база. Недоліком можна вважати і те, що вони розроблені тільки на періоди до 2020 року без урахування довгострокових перспектив.

Стратегії сталого розвитку територіальних громад необхідно розробляти у рамках діючої системи державних прогнозів і програм соціально-економічного розвитку і як самостійний програмний документ, спрямований на розв'язання як усього комплексу соціальних, економічних, екологічних проблем, так і самостійних, найбільш проблемних ситуацій у конкретній громаді [18].

Місцеві стратегії є документом суспільної згоди, в ідеальному варіанті – взаємовигідним договором, підписаним його учасниками, які тим самим приймають зобов'язання щодо його виконання. Модель стратегічного управління, зокрема, сталого розвитку, є багаторівневою та завжди має ієрархічний характер. Це потребує впровадження дієвого багаторівневого механізму прийняття рішень, вертикальної та горизонтальної

координації, а також взаємодії та залучення великої кількості учасників до процесу формування та реалізації політики та стратегії сталого розвитку з урахуванням глобальних ЦСР.

Інтеграція ЦСР у стратегічні документи на місцевому рівні та, особливо, на рівні територіальних громад (базовому, найнижчому рівні) є складним процесом, що потребує узгодженості та чітких дій місцевої влади, громадськості та бізнесу. В якості загального алгоритму поетапного узгодження стратегічних цілей розвитку територіальних громад із ЦСР може бути використаний (з урахуванням специфіки сфери публічного управління) підхід, що був розроблений Глобальною Ініціативою зі Звітності, Глобальним договором ООН та Всесвітньою радою підприємців зі сталого розвитку (WBCSD) для сфери бізнесу [18].

Процес інтеграції місцевих (локальних) стратегічних та програмних документів до ЦСР включає декілька етапів:

1. Інформування представників влади та громади щодо мети, принципів, сутності, механізмів досягнення ЦСР на глобальному та національному рівнях, а також щодо міжнародного досвіду запровадження у процес стратегічного планування концепції сталого розвитку. Інформаційно-просвітницьку роботу може ініціювати та проводити місцева влада, громадські організації, вітчизняні та міжнародні експерти з питань стратегічного планування сталого розвитку, в тому числі за підтримки проектів міжнародної технічної допомоги. Головним завданням є усвідомлення органами місцевої влади, бізнесом, організаціями громадянського суспільства, кожним членом суспільства необхідності, доцільності та значущості впровадження ЦСР до процесу стратегічного планування та програмування.

2. Визначення пріоритетів. Конкретні пріоритети сталого розвитку територіальних громад визначаються на основі аналізу актуальних проблем в рамках 3-х компонентів сталого розвитку – економічних, соціальних, екологічних, що є характерними для кожної відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

3. Встановлення цілей. Обсяг цілей та завдань територіальної громади, пов'язаних зі сталим розвитком, перш за все повинен бути орієнтований на пріоритети. Це забезпечить відповідний вплив результатів їх реалізації для позитивного внеску в досягнення ЦСР, а також для зменшення актуальних та потенційних негативних впливів.

4. Інтегрування. Інтегрування сталого розвитку в основу діяльності та використання кількісно вимірюваних завдань підчас виконання функціональних повноважень органами місцевого самоврядування є фундаментальною умовою для успішної роботи над досягненням цілей.

5. Звітність та поширення інформації. Звітність зі сталого розвитку та ЦСР є стратегічним інструментом, який використовується у процесі прийняття відповідальних рішень, стимулює результативність місцевої влади, залучає зацікавлені сторони та інвестиції [19].

**Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.** Отже, варто зазначити, що сучасна нормативно-правова база, як першооснова забезпечення сталого розвитку територіальних громад є доволі розгалуженою, несистематизованою, а у частині інтеграції, впровадження і реалізації Цілей сталого розвитку, взагалі здебільшого має декларативний характер та потребує удосконалення шляхом створення: Єдиної стратегії сталого розвитку міст і громад в Україні, що має враховувати всі інші механізми сталого розвитку; Типового Плану сталого розвитку міст і громад до 2030 року із визначенням чітких показників і критеріїв такого розвитку як орієнтир для створення відповідних планів на локальних рівнях; прийняття та внесення змін до законодавства з питань місцевого самоврядування.

В процесі інтеграції цілей сталого розвитку в систему стратегічного планування розвитку територіальних громад доцільно враховувати такі аспекти:

– упровадження концепції сталого розвитку потребує посилення інституційної спроможності як системи місцевого самоврядування, так і самоврядних організацій громад у напрямі підвищення рівня діяльнісного потенціалу посадових осіб органів місцевого самоврядування та максимального залучення жителів територіальних громад до прийняття управлінських рішень;

– набутий позитивний досвід співпраці органів місцевого самоврядування з міжнародними інституціями щодо реалізації спільних проектів у сфері сталого місцевого розвитку свідчить про важливість формування взаємодій на місцевому та регіональному рівнях на принципах партнерства, що призводить до спільної відповідальності як важливого чинника гарантування стійкого розвитку;

– ефективна взаємодія і зв'язки формуються внаслідок організаційно-функціональної діяльності органів місцевого самоврядування, спрямованої на підтримку процесів самоорганізації громади, посилення суспільної єдності на основі змін у поглядах суспільства на якість життя та стан довкілля;

– забезпечення сталого розвитку територіальних громад зумовлює необхідність інтеграції інноваційної, стратегічної та проектної діяльності на місцевому рівні для підвищення ефективності та результативності діяльності органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення сталого інноваційного розвитку територій;

– забезпечити сталий розвиток територіальної громади мають органи місцевого самоврядування, керуючись принципами місцевого самоврядування та створюючи передумови для передання майбутнім поколінням мінімального економічного, екологічного і соціального боргу.

Сучасний шлях розвитку України – це перехід на засади стратегічного підходу у плануванні сталого розвитку шляхом забезпечення багаторівневої системи дій і заходів. Лише ефективна співпраця органів місцевого самоврядування, освітян, науковців, представників громадськості та бізнесу допоможе підвищити рівень спроможності громад на регіональному і місцевому рівнях. Стратегічне планування сталого розвитку територіальної громади є найбільшим адекватним в сучасних умовах інструментом попередження, готовності до реагування на сучасні виклики, невизначеність зовнішнього середовища та вирішення питань місцевого значення.

### Список літератури.

1. Васильєва О. І., Васильєва Н. В. Концептуальні засади сталого розвитку територіальних громад. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 8. URL : <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6049&i=14>
2. Цілі сталого розвитку: Що треба знати органам місцевого самоврядування. URL : [https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/SDG\\_LocalGov\\_v05.pdf](https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/SDG_LocalGov_v05.pdf)
3. Цілі сталого розвитку 2016-2030. URL : <http://www.un.org.ua/ua/tsilirozvytku'tysiacholittia/tsilistalohorozvytku>
4. Пітцик М. Децентралізація може завадити політичне середовище, яке не хоче змін. URL: <http://decentralization.gov.ua/news/2357>
5. Гордєєв О. К. Механізми забезпечення сталого розвитку територіальної громади: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.04. Одеса, 2014. 200 с.
6. Шаров Ю. П., Чикаренко І. А., Маматова Т. В. Управління змінами в публічному адмініструванні : навч. посіб. ; за наук. ред. Ю. П. Шарова. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2012. 148 с.
7. Мадьярова А. В. Принципи і критерії визначення державних повноважень, які можуть передаватися органам місцевого самоврядування. А. В. Мадьярова. Київ., 2006. С. 25.
8. Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна». URL: [http://un.org.ua/images/SDGs\\_NationalReportUA\\_Web\\_1.pdf](http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf)
9. Цілі сталого розвитку для України: регіональний вимір: аналітична доповідь. ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України». Львів, 2018. 90 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20180702.pdf>
10. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2019 році. URL: [http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat\\_u/2020/zb/06/zb\\_vrd\\_19\\_ue.pdf](http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/06/zb_vrd_19_ue.pdf)
11. Лайко О. І., Капітанець С. В., Чехович З. В. Реалізація цілей сталого розвитку міст і громад на засадах глокалізації. Сталий розвиток економіки. Міжнародний науково-виробничий журнал. 2018. №4 [41]. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/595609.pdf>
12. Про роль міжмуниципального співробітництва у становленні та розвитку громад. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13041>
13. Міністерство розвитку громад та територій України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/press/news/komisiya-pry-minregioni-pogodyla-proyekty-vsikh-oblastej-yaki-budut-realizovuvatysya-za-rahunok-dfr-u-2021-roczii/>
14. Порядок використання коштів державного фонду регіонального розвитку. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/rozvytok-mistsevoho-samovryaduvannya/zasidannya/zasidannya-drughe/do-drugogo-pitannya/attachment/do2putporyadokvukorkoshdfrzag/>
15. Відтік іноземних інвестицій з України за останні 20 років був двічі - у 2015-му і 2020-му. URL: <http://finbalance.com.ua/news/vidtik-inozemnikh-investitsiy-z-ukrani-za-ostanni-20-rokiv-buv-dvichi---u-2015-mu-i-2020-mu>
16. Порядок проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 № 856. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2015-%D0%BF>
17. Звєряков М. І., Ковальов А. І., Сментина Н. В. Стратегічне планування збалансованого розвитку територіальних соціально-економічних систем в умовах децентралізації: монографія. Одеса: ОНЕУ, 2017. 175 с.
18. Методичні рекомендації для врахування Цілей сталого розвитку в стратегіях розвитку територіальних громад. URL : [https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/UNDP\\_MetRecommendation\\_v03.pdf](https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/UNDP_MetRecommendation_v03.pdf)
19. Ортіна Г. В., Сокіл О. Г., Прус Ю. О., Застрожнікова І. В., Єфіменко Л. М. Сталий розвиток місцевих громад в умовах децентралізації: монографія. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2019. 171 с.

### References.

1. Vasylieva, O. and Vasylieva, N. (2018), "Conceptual basis for sustainable development of territorial communities", Investytsiyi: praktyka ta dosvid, vol. 8, pp. 74-78, available at: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6049&i=14> (Accessed 10 Apr 2021).
2. UCLG (2015), "Sustainable development goals: What local governments need to know", available at: [https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/SDG\\_LocalGov\\_v05.pdf](https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/SDG_LocalGov_v05.pdf) (Accessed 10 Apr 2021).
3. un.org.ua (2015), "Sustainable Development Goals 2016-2030", available at: <http://www.un.org.ua/ua/tsilirozvytku'tysiacholittia/tsilistalohorozvytku> (Accessed 10 Apr 2021).
4. Pittsyk, M. (2016), "Decentralization can be hampered by a political environment that does not want change", available at: <http://decentralization.gov.ua/news/2357> (Accessed 10 Apr 2021).
5. Hordieiev, O.K. (2014), "Mechanisms for ensuring sustainable development of the territorial community", Ph.D. Thesis, Public Administration, Odessa, Ukraine.
6. Sharov, Yu.P. Chykarenko, I.A. and Mamatova, T.V. (2012), Upravlinnia zminamy v publichnomu administruvanni [Change management in public administration], DRIDU NADU, Dnipropetrovsk, Ukraine.
7. Mad'iarova, A.V. (2006), Pryntsypy i kryterii vyznachennia derzhavnykh povnovazhen', iaki mozhut' peredavatysia orhanam mistsevoho samovriaduvannya [Principles and criteria for determining state powers that can be



transferred to local governments], Kyiv, Ukraine.

8. un.org.ua (2021), "National Report "Sustainable Development Goals: Ukraine"", available at: [http://un.org.ua/images/SDGs\\_NationalReportUA\\_Web\\_1.pdf](http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf) (Accessed 10 Apr 2021).

9. DU «Instytut rehional'nykh doslidzhen' im. M.I. Dolishn'oho NAN Ukrainy» (2018), "Sustainable development goals for Ukraine: regional dimension", available at: <http://ird.gov.ua/irdp/p20180702.pdf> (Accessed 10 Apr 2021).

10. State Statistics Service of Ukraine (2020), "Expenditures and resources of Ukrainian households in 2019", available at: [http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat\\_u/2020/zb/06/zb\\_vrd\\_19\\_ue.pdf](http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/06/zb_vrd_19_ue.pdf) (Accessed 10 Apr 2021).

11. Lajko, O.I. Kapitanets', S.V. and Chekhovych, Z.V. (2018), "Implementation of the aims of sustainable development of the cities and communities on the basis of glocalization", *Stalyj rozvytok ekonomiky. Mizhnarodnyj nauково-vyrobnychyj zhurnal*, vol. 4 [41], available at: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/595609.pdf> (Accessed 10 Apr 2021).

12. Vrublevs'kyj, O. (2020), "On the role of inter-municipal cooperation in the formation and development of communities", available at: <https://decentralization.gov.ua/news/13041> (Accessed 10 Apr 2021).

13. Ministry for Communities and Territories Development of Ukraine (2021), available at: <https://www.minregion.gov.ua/press/news/komisiya-pry-minregioni-pogodyla-proyekty-vsih-oblastej-yaki-budut-realizovuvatysya-za-rahunok-dfr-u-2021-roczu/> (Accessed 10 Apr 2021).

14. Ministry for Communities and Territories Development of Ukraine (2016), "The order of use of means of the state fund of regional development", available at: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/rozvytok-mistsevoho-samovryaduvannya/zasidannya/zasidannya-druge/do-drugogo-pitannya/attachment/do2putporyadokvukorkoshdfrzag/> (Accessed 10 Apr 2021).

15. FINBALANCE (2021), "The outflow of foreign investment from Ukraine over the past 20 years has been twice - in 2015 and 2020", available at: <http://finbalance.com.ua/news/vidtik-inozemnikh-investitsiy-z-ukrani-za-ostanni-20-rokiv-buv-dvichi--u-2015-mu-i-2020-mu> (Accessed 10 Apr 2021).

16. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), "Procedure for monitoring and evaluating the effectiveness of the implementation of state regional policy", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2015-%D0%BF> (Accessed 10 Apr 2021).

17. Zvieriakov, M.I. Koval'ov, A.I. and Smentyna, N.V. (2017), *Stratehichne planuvannya zbalansovanoho rozvytku terytorial'nykh sotsial'no-ekonomichnykh system v umovakh detsentralizatsii* [Strategic planning of balanced development of territorial socio-economic systems in the context of decentralization], ONEU, Odesa, Ukraine.

18. UNDP (2017), "Methodical recommendations for taking into account the Sustainable Development Goals in the development strategies of territorial communities", available at: [https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/UNDP\\_MetRecommendation\\_v03.pdf](https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/UNDP_MetRecommendation_v03.pdf) (Accessed 10 Apr 2021).

19. Ortina, H.V. Sokil O.H. Prus Yu.O. Zastrozhnikova I.V. and Yefimenko L.M. (2019), *Stalyj rozvytok mistsevnykh hromad v umovakh detsentralizatsii* [Sustainable development of local communities in the context of decentralization], FOP Odnoroh T.V., Melitopol', Ukraine.

*Стаття надійшла до редакції 20.04.2021 р.*